

УДК 304.4:330.342.146

О. Р. Оберван,

аспірант кафедри економіки України ім. М. Туган-Барановського,
Львівський національний університет імені Івана Франка

РІВЕНЬ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ ЯК ПОКАЗНИК ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

У даній статті розкриваються проблеми у сфері державного регулювання рівня життя українського населення як основного показника ефективності соціальної політики, а також проводяться статистичне дослідження основних його показників.

This article reveals the problems in state regulation of quality of life of the Ukrainian population as the main indicator of the efficiency of social policy, and also it conducts statistical study of its main indicators.

Ключові слова: соціальна політика, рівень життя населення, прожитковий мінімум, рівень безробіття, зайнятість, глибина бідності.

Key words: social policy, standard of living, cost of living, unemployment, employment, poverty gap.

АКТУАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ

Рівень життя населення здебільшого залежить від сукупних доходів, від яких безпосередньо залежить рівень забезпечення населення матеріальними і культурними благами, стан його здоров'я і відтворення робочої сили. Отаннім часом відбувається різка зміна структури доходів, було прийнято ряд законів та указів, що прямо чи опосередковано впливають на номінальні та реальні доходи населення. Соціалізація економіки України передбачає наповнення усіх реформ соціальним змістом, активізацію соціальної ролі держави, відпрацювання механізму взаємодії держави і суспільства в соціальній сфері, забезпечення гідних умов життя та праці, зростання добробуту громадян [4].

За таких умов соціальна політика трактується як діяльність держави щодо створення та регулювання соціально-економічних умов життя суспільства з метою підвищення добробуту його членів, усунення негативних наслідків функціонування ринкових процесів, забезпечення соціальної справедливості та соціально-політичної стабільності в державі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми показує, що цій проблемі присвячена значна кількість наукових праць О. Євсєєвої, Я. Жаліло, А. Чухно, О. Стефанишин, Л. Шевчук, О. Новікової, Є. Лібанової та інших українських вчених. Однак вітчизняна наукова думка в напрямі дослідження доходів населення відстає від реальних змін у соціально-економічному становищі України. Разом з тим комплексної, стратегічно виваженої соціальної політики в Україні не визначено до цього часу [3].

Метою статті є статистичне дослідження рівня життя населення України як показника ефективності проведення соціальної політики.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У період переходу до соціально орієнтованої ринкової економіки в Україні останніми роками відбулися позитивні зрушення у сфері соціального розвитку населення. Однак криза, що розпочалася наприкінці 2008 р., проникла у всі сфери економіки: скорочення та затримка виплати заробітної плати, відправлення працівників у неоплачувані відпустки, скорочення робочих місць та звільнення працівників, зростання заборгованості з виплати заробітної плати. Соціально-економічна ситуація в Україні кардинально змінила життя населення, погіршення економічної ситуації призвело до поглиблення розшарування суспільства за рівнем доходу і диференціації життєвого рівня населення [2].

Встановлений державою прожитковий мінімум не відповідає реальним потребам населення, щорічне незначне його збільшення не відображає ісотного зростання цін на споживчі товари. Реальна вартість життя в умовах кризи та інфляції значно зросла, тому мінімальна заробітна плата, що встановлюється, не в змозі забезпечити задоволення навіть найнеобхідніших потреб [1].

Характерною ознакою розвитку соціальної політики України, починаючи з 2008 р., було стабільне зростання доходів громадян, зокрема наявного доходу, мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму. У 2012 р. порівняно з попереднім роком прожитковий мінімум в середнь-

ому збільшиться на 14% (у 2011 р. цей показник було підвищено на 8,4% порівняно з 2010 р.). Хоча попри зростання цих показників, їх співвідношення поки що далеке від стандартів Європейської соціальної хартії, згідно вимог якої мінімальна заробітна плата має становити не менше ніж 2,5 прожиткового мінімуму [6].

З листопада 2009 р. мінімальна заробітна плата встановлюється на рівні прожиткового мінімуму для працездатних осіб. Протягом 2011 р. мінімальна заробітна плата зросла на 8,9% (на прогнозний індекс інфляції). У 2012 р. при прогнозній інфляції 7,9% (грудень 2012 р. до грудня 2011 р.) мінімальна заробітна плата підвищуватиметься поетапно і зросте на кінець року на 12,9% [5].

За 2005—2011 рр. найбільше зростання реальної номінальної плати припадало на 2005 р. У 2009 р. реальна зарплата скоротилась на 29,5% порівняно з 2005 р., у результаті реальна заробітна плата в Україні знизилася майже на 10%, на відміну від номінальної, що зросла і досягла найнижчої відмітки за останні 5 років. Україна останнє місце в рейтингу рівня середньомісячних зарплат у Європі (у доларовому еквіваленті), складеного наприкінці 2009 р.: Україна — 230, Молдова — 250, Білорусія — 360, Росія — 670, Німеччина — 4500, Данія — 5200 [8].

У 2010 р. темпи зростання номінальної заробітної платні дещо збільшилися порівняно з 2009 р., проте уже у 2011 р. знову зменшилися на 17,5% порівняно з 2010 р. Дана ситуація відбажає типовий для бідного суспільства процес знецінення робочої сили. Питома вага оплати праці у ВВП у 2011 р. зменшилася з 52% у 2010 р. до 49,4% [6].

Згідно з даними, наведеними в табл.1, за 2005—2011 рр. темп збільшення номінальної заробітної плати постійно випереджав збільшення реальної. У 2011 р. спостерігається зниження темпів як номінальної, так і реальної заробітної плати порівняно з попереднім роком. Залишаються вельми значними борги з виплати заробітної плати. Так, розглядаючи ситуацію за останні 5 років, можна спостерігати поступове скорочення заборгованості з оплати праці (у середньому на 22%) до 2008 р. Але у 2008 р. заборгованість

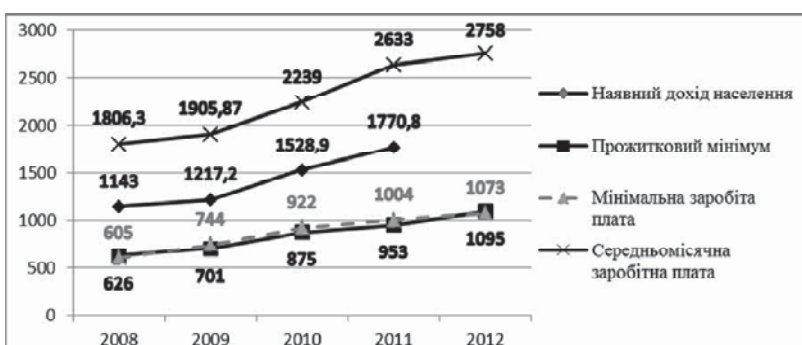

Рис. 1. Динаміка наявних доходів, прожиткового мінімуму, середньомісячної та мінімальної заробітної плати за 2008—2012 рр. (на кінець року в грн. на одну особу)[6]

з виплати заробітної плати знову збільшилася на 77,8% порівняно з 2007 р., а у 2009 р. — на 23,9% порівняно з 2008 р., що пов'язано з економічною кризою. З 2010 р. ситуація дещо покращилася і заборгованість з оплати праці скоротилася на 8,9% порівняно з 2009 р. Проте уже у 2011 р. знову зросла на 17,6% порівняно з 2010 р. [9].

Середньомісячні загальні доходи одного домогосподарства у 2011р. склали 3550 грн. У середньому на одного члена домогосподарства загальні доходи становили 1371 грн. на місяць. Рівень середньомісячних загальних доходів однієї особи в 1,5 рази перевищив середньомісячний рівень прожиткового мінімуму. Слід зазначити, що частка населення із середньодушовими загальними доходами у місяць, нижче прожиткового мінімуму, зменшилася порівняно з 2010р. у 1,2 рази і склала 23% (середньомісячний розмір прожиткового мінімуму за цей період зріс на 8%).

Середньомісячні сукупні витрати одного домогосподарства у 2011р. склали 3361 грн., що на 14% більше, ніж у відповідному періоді 2010 р. У середньому на одного члена домогосподарства сукупні витрати становили 1298 грн. на місяць.

У структурі доходів найбільшу частку займає заробітна плата — 42,3%, що дещо менше порівняно з 2010 р. (43,2%), далі ідуть соціальні допомоги та інші одержані трансферти — 39%

Таблиця 1. Динаміка оплати праці населення України за 2005—2011 рр. [6]

Показники	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Питома вага оплати праці найманих працівників у структурі ВВП, %	49,1	49,4	48,8	49,6	51,0	52,0	49,4
Темпи зростання номінальної заробітної платні до попереднього року, %	136,7	129,2	129,7	133,7	105,5	120,0	117,9
Темпи зростання реальної заробітної платні до попереднього року, %	120,3	118,3	112,5	106,3	90,8	110,2	108,5
Індекси споживчих цін до попереднього року, %	113,5	109,1	112,8	125,2	115,9	109,4	108,0
Заборгованість з виплати заробітної плати, млн грн.	960,3	806,4	668,7	1188,7	1473,3	1341,0	1105,5
Середньомісячна заробітна плата, % до прожиткового мінімуму для працездатних осіб (на кінець року)	178,0	206,2	237,9	270,0	256,2	255,9	276,3

(40,5% у 2010 р.), прибуток та змішаний дохід — 13,5% (12,6% у 2010 р.), а також доходи від власності (одержані) — 4,3% (4,6% у 2010 р.).

У структурі сукупних витрат та заощаджень найбільшу частку займає придбання товарів та послуг — 81,9%, що зросло на 6,7% порівняно з 2010 р. та пов'язано з підвищенням цін, як і відсоток заощаджень, який зменшився на 6,4% порівняно з 15,1% у 2010 р., майже незмінним залишилася частка поточних податків на майно, доходи та інші сплачені трансферти — 7,0% у 2011 р. і 7,1% у 2010 р., та доходи від власності (сплачені) — 2,2% у 2011 р. та 2,7 у 2010 р. [4].

Попри позитивні значення номінальних показників надзвичайно гострою залишається проблема бідності населення. Згідно даних Інституту демографії і соціальних досліджень та Федерації профспілок України, рівень бідності у 2011 р. становив 24,1 %, рівень злиденності становив 11,2 %, найбільш відчутна зміна значення показника глибини бідності, який у 2010 р. знизився до 20,9 % [8].

Така ситуація ілюструє, що зростання частки заробітної плати у ВВП та зростання ролі заробітної плати у доходах населення хоча і сприяє зростанню доходів населення та підвищенню соціальних стандартів, проте не сприяє скороченню розриву між реальними і номінальними доходами населення та не забезпечує ефективної боротьби з бідністю, і тому потребує підтримки з боку держави щодо посилення ролі соціальних стандартів та фінансової підтримки у вигляді соціальних допомог.

ВИСНОВКИ

Аналіз, проведений за основними показниками, які визначають рівень досягнення соціальних стандартів в період 2008—2012 рр., дозволяє зробити висновок, що застосування прожиткового мінімуму як соціального стандарту не виконало своєї функції. Розмір основних соціальних стандартів мінімальної заробітної плати встановлювався нижче прожиткового мінімуму, а, починаючи з 2010 р., дещо перевищував його, однак усе ж не досяг європейських стандартів, хоча попри зростання цих показників їх співвідношення поки що далеке від стандартів Європейської соціальної хартії, згідно вимог якої мінімальна заробітна плата має становити не менше ніж 2,5 прожиткового мінімуму [7].

Виходячи з вищенаведених проблем, у сучасних умовах задля забезпечення ефективності соціальної політики необхідно здійснити комплекс наступних заходів: забезпечити можливість отримання населенням офіційних основних і додаткових доходів; побудувати справедливу систему опо-

даткування доходів населення; підвищити розміри мінімальної заробітної плати, шляхом переходу від визначення ціни праці як вартості засобів для особистого споживання працівника до визначення реальної ціни робочої сили як вартості засобів, необхідних для повноцінного розширеного відтворення працюючої людини і членів її сім'ї; удосконалити механізм договірного регулювання соціально-трудова відносин, сформувати чітку та стабільну правову базу у сфері трудових відносин; виправити допущені викривлення в оплаті праці за видами економічної діяльності [4].

Проте, рівень та якість життя населення в державі ще далекі від європейських стандартів. Тому провідним завданням розвитку країни має стати закріплення досягнень та вироблення нових позитивних тенденцій щодо покращення добробуту людини та забезпечення її довгого та здорового життя через соціальну політику, пріоритетами якої мають стати забезпечення гідного життєвого рівня населення та розвитку людського потенціалу в умовах формування інноваційної економіки України.

Література:

1. Актуальний стан та проблеми діючої системи соціального захисту в країні. — Режим доступу: <http://gurt.org.ua/news/recent/3803/6>
  2. Баранова Н.П. Соціальні стандарти та соціальні гарантії в системі соціальної політики України / Н.П. Баранова, Т.В. Новікова; Центр перспективних соціальних досліджень. Національна академія наук України. — Режим доступу: <http://www.cpsr.org.ua>
  3. Ефимова М.Р. Социальная статистика / М.Р. Ефимова, С.Г. Бычкова. — М.: Финансы и статистика, 2003. — С. 462.
  4. Куйбіда М. Державне регулювання соціально-економічного розвитку регіонів / М. Куйбіда, К. Черніцина. — Режим доступу: <http://www.lvivacademy.com>
  5. Огляд чинних процедур призначення соціальної допомоги в Україні. — Режим доступу: <http://www.case-ukraine.com.ua>
  6. Прожитковий мінімум у 2011 році. — Режим доступу: http://www.dinai.com/Docs/Svod/obsheecon/proj_min.doc
  7. Сайт Кабінету Міністрів України (вихід на всі міністерства і відомства). — Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>
  8. Удотова Л.Ф. Социальная статистика / Л.Ф. Удотова. — К.: КНЕУ, 2002. — С. 240.
  9. Україна. Подолання бідності. United Nations Development Programme. — Режим доступу: http://www.undp.org.ua/files/ua_24267mdgp.pdf
- Стаття надійшла до редакції 09.08.2012 р.